

Storyline approach:

Brug tussen begrijpend lezen en wereldoriëntatie

Marit van der Veer

Herkent u dit? U laat uw leerlingen in de les begrijpend lezen oefenen met allerlei strategieën om teksten te lezen en om met onbekende woorden om te gaan, maar zodra ze een tekst in het geschiedenisboek lezen, denken ze niet aan de aanpak uit de begrijpend leesles. Of u hebt het idee dat de leerlingen moeite hebben met de wereldoriëntatieles, bijvoorbeeld omdat het onderwerp hen niet aanspreekt, of omdat ze er te weinig van afweten, of omdat de teksten die ze moeten lezen te moeilijk zijn. Een van de oplossingen voor dit probleem is de leerstof in een voor de leerlingen betekenisvolle en aantrekkelijke context te bieden. Een didactiek die hiervoor aanknopingspunten biedt, is de in Schotland ontwikkelde *storyline approach*. Deze aanpak is in Nederland bekend geworden onder de naam verhalend ontwerpen.

Uit allerlei onderzoeken blijkt dat de prestaties van Rotterdamse leerlingen op het gebied van begrijpend lezen achterblijven bij het landelijk gemiddelde. De resultaten nemen vanaf groep 6 af en storten zelfs in in groep 7. Dit geldt voor zowel autochtone als allochtone leerlingen (Westerbeek, 2004). Naast deze tegenvallende resultaten op het gebied van begrijpend lezen, hebben veel leerlingen moeite met het lezen van informatieve teksten bij de zaakvakken (aardrijkskunde, geschiedenis en natuuronderwijs). Twee problemen die hierin veelvuldig naar voren komen, zijn het gebrek aan transfer enerzijds en de onderwerpen en de kwaliteit van deze informatieve teksten anderzijds.

GEBREK AAN TRANSFER

In de begrijpend leesles laat u uw leerlingen oefenen met allerlei strategieën om teksten te lezen en om met onbekende woorden om te gaan. Echter, zodra zij een tekst in hun aardrijkskundeboek lezen of een toets krijgen, lijken ze de aanpak uit de begrijpend leesles te zijn vergeten. Ze zijn zich niet bewust van het feit dat het hier ook gaat

Zodra leerlingen een tekst in hun aardrijkskundeboek lezen lijken ze de aanpak uit de begrijpend leesles te zijn vergeten.

om het lezen van informatieve teksten, waarbij de eerdergenoemde strategieën een goed hulpmiddel kunnen zijn om de tekst te begrijpen. Met andere woorden: de transfer van begrijpend leesstrategieën naar de context van wereldoriëntatie ontbreekt.

STRUIKELBOKKEN BIJ WERELDORIËNTATIE

Naast het gebrek aan transfer doet zich ook een ander probleem voor bij het lezen van informatieve zaakvakteksten. Veel teksten zijn namelijk erg moeilijk, met name voor anderstalige leerlingen. Welke factoren zijn nu van invloed op die moeilijkheidsgraad? Allereerst sluit het onderwerp van de teksten vaak niet aan bij de beleavingswereld van de leerlingen. Ook hebben veel teksten in wereldoriëntatiemethodes een hoog abstractieniveau, onder andere door het gebruik van veel moeilijke woorden. Een ander struikelblok voor de leerlingen is dat hun technisch leesniveau vaak niet aansluit bij het niveau van de tekst. Ook is de benodigde voorkennis om de tekst goed te kunnen begrijpen in veel gevallen onvoldoende aanwezig.

TAALGERICHT VAKONDERWIJS

De combinatie van taal en zaakvakken is niet nieuw. Zaakvakonderwijs leent zicht uitstekend voor het aanbieden van taal en andersom is taal essentieel voor het goed kunnen volgen van zaakvakonderwijs. Scholen met veel taalzwakke leerlingen geven regelmatig aan problemen te ervaren met de zaakvakken. De teksten die in de zaakvakken worden aangeboden, zijn vaak te moeilijk en de overstap naar de abstracte lesstof is daarom voor leerlingen een probleem. Om het wereldoriëntatieonderwijs toegankelijk te maken, maken veel leerkrachten zelf aanpassingen. Ze vervangen bijvoorbeeld teksten of gaan minder diep op de stof in (Emmelot, 2001). Echter, deze leerlingen worden in het vervolgonderwijs en buiten het onderwijs ook geconfronteerd met moeilijke en abstracte teksten. Ze moeten daarom leren met deze teksten om te gaan. Ook is het een verarming van het onderwijs als taalzwakke leerlingen niet diep op de lesinhoud in kunnen gaan. Het is de taak van de leerkracht om leerlingen juist te stimuleren actief met de wereldoriënterende vakken bezig te gaan en zich daarin te verdiepen.

MOTIVATIE

Om leerlingen aan het (begrijpend) lezen te krijgen, is motivatie het sleutelwoord. Hoe kunnen we de leerlingen zover krijgen dat ze met plezier informatieve zaakvakteksten te lijf gaan? Een van de oplossingen is de leerstof in een voor de leerlingen betekenisvolle en aantrekkelijke context te bieden. Een didactiek die hiervoor aanknopingspunten biedt, is de in Schotland ontwikkelde *sto-*

ryline approach. Deze aanpak is in Nederland bekend geworden onder de naam verhalend ontwerpen.

VERHALEND ONTWERPEN

Het werken met thema's is een bekend verschijnsel in het basisonderwijs. In zo'n thema komen dan verschillende vakinhouden geïntegreerd aan de orde. Het thema is daarbij het bindend element in de activiteiten van de leerkracht en de leerlingen.

De *storyline approach*, het verhalend ontwerpen, is een bijzondere vorm van thematisch onderwijs: thematisch onderwijs waarin verhalen centraal staan. Aan de Faculty of Education van de University of Strathclyde in Glasgow hebben enkele docenten aan de lerarenopleiding het fenomeen 'verhalen vertellen' benut voor een didactiek die kinderen (en volwassenen!) inspireert en ze uitdaagt (Greven & Kraal, 2002).

De kern van het verhalend ontwerpen is dat een verhaal de leidraad vormt voor een lessenserie en dat alle activiteiten die binnen de lessenserie gedaan worden een logische stap in het verhaal vormen. Er kan eigenlijk gezegd worden dat de

storyline approach gebruik maakt van twee lagen: (1) het verhaal zelf, een betekenisvolle context waarin allerlei belangrijke onderwijshouden aan de orde komen, en (2) de verhaalstructuur, de ordening in episodes die richting geeft aan een logische chronologie van inhouden en activiteiten (Greven & Kraal, 2002).

Verhalend ontwerpen is een bijzondere vorm van thematisch onderwijs, waarin veel ruimte is voor de eigen inbreng van de leerlingen. De leerlingen worden als het ware eigenaar van het verhaal, wat binnen de *storyline approach* wordt aangeduid met de veelzeggende term *ownership*. Tegelijkertijd is er ook ruimte voor gestructureerd en planmatig handelen van de leerkracht.

DE BASISPRINCIPES

Een verhalend ontwerp (*storyline*) is steeds op dezelfde manier opgebouwd. Na een uitdagende opening die de leerlingen nieuwsgierig maakt (een tijdmachine in de klas, een brief van een Mexicaans jongetje, een e-mail van het ministerie van Buitenlandse Zaken of aangespoelde flessenpost, ...) doorlopen zij een aantal episodes waarin het verhaal vorm krijgt. In de eerste episode creëren de leerlingen zelf de hoofdpersonen van het verhaal: de bewoners van een middeleeuws dorp, de koffieboeren en hun families in Mexico, kinderen uit verschillende EU-landen, de bemanning van een VOC-schip, enzovoorts. Deze hoofdpersonen nemen de leerlingen mee door het verhaal, waardoor het verhaal tot leven komt. De leerlingen worden via hun zelfgemaakte hoofdpersonen 'eigenaar' van het verhaal, wat de betrokkenheid en motivatie verhoogt. Het wordt hún verhaal!

Binnen de episodes worden de leerlingen gemotiveerd om allerlei vragen te stellen, de zogenaamde sleutelvragen: 'Hoe vierden mensen in de Middeleeuwen feest?' 'In welke landen wordt koffie verbouwd?' 'Wat zijn belangrijke bezienswaardigheden in Nederland?' 'Wie waren er aan boord van een VOC-schip?' De vragen van de leerlingen monden uit in sleutelopdrachten (bijvoorbeeld: Zoek uit welke functies de dieren in de Middeleeuwen hadden. Bepaal welk klimaat koffieplanten nodig hebben om te groeien. Zoek uit hoe polders zijn ontstaan. Onderzoek wat een VOC-schip vervoerde.), die leiden tot betekenisvolle activiteiten: een maquette maken van een boerendorp, een interview houden met gebruikers van Max Havelaar-producten, een persconferentie organiseren, een vrachtbrief voor het VOC-schip opstellen, enzovoorts. Hierbij speelt het raadplegen van bronnen en het lezen van teksten een belangrijke rol. De leerlingen werken ook veelvuldig samen.

Een essentieel onderdeel van een verhalend ontwerp is de 'wandfries', een groot prikbord in de klas waarop het verhaal concreet en visueel gemaakt wordt. De wandfries is dynamisch en verandert gaandeweg het verhaal. Het is een goed middel om zogenaamde *incidenten* zichtbaar te maken: verrassende acties die het verhaal een andere wending geven.

VAKKEN VOL VERHALEN: DE THEORIE IN PRAKTIJK

In *Vakken vol Verhalen* is getracht alle hierboven genoemde theoretische uitgangspunten (taalgericht vakonderwijs, leren door verhalen, motivatie, begrijpend lezen, samenwerkend leren) samen te laten komen. *Vakken vol Verhalen* is ontwikkeld om een brug te slaan tussen begrijpend lezen en wereldoriëntatie. Het doel is dat leerlingen de kennis en vaardigheden die ze in de begrijpend leesles leren, ook inzetten bij het lezen van informatieve teksten bij wereldoriëntatie. De kennis en vaardigheden moeten zodanig aan bod komen, dat leerlingen het geleerde ook in andere (gelijksortige) situaties kunnen toepassen.

Voor dit lespakket zijn twaalf verschillende vakverhalen (verhalend ontwerpen of *storylines*) ontwikkeld, die elk een hoofdstuk of thema uit de wereldoriëntatiemethode kunnen vervangen:

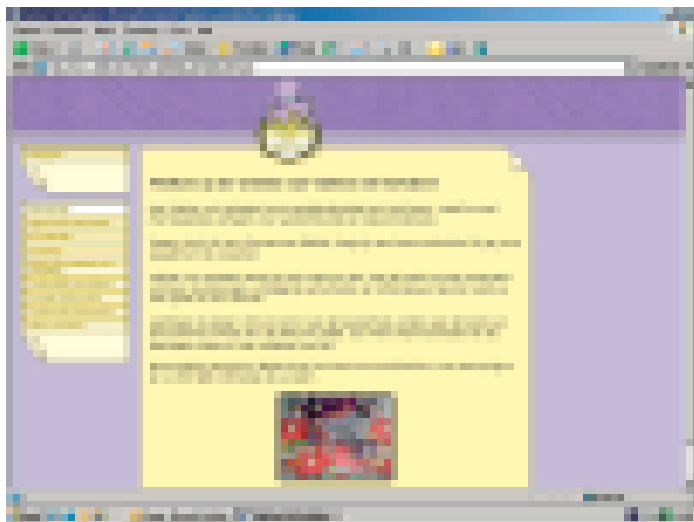
Groep	Geschiedenis	Aardrijkskunde	Natuuronderwijs
5	Op reis naar een middeleeuws dorp	Plannen voor de buurt	Botten en breuken
6	Het leven van de Romeinen	Rondje Nederland	De sportclub
7	Op avontuur met de VOC	Naar het zonnige zuiden	Actie in het bos
8	Kinderarbeid in beeld	Zuivere koffie	Op expeditie in de woestijn

Binnen een vakverhaal werken de leerlingen aan wereldoriëntatie, begrijpend lezen, woordenschat en creatieve vakken. Taalonderwijs en wereldoriëntatie gaan hand in hand, waardoor met recht gesproken kan worden van taalgericht vakonderwijs. De leerlingen werken aan kerndoelen van verschillende vakgebieden. Een leerkracht reageerde als volgt: 'Het is leuk om te zien hoe de verschillende vakgebieden in *Vakken vol Verhalen* geïntegreerd zijn. Zelfs tijdens de gymles komt het vakverhaal terug! De leerlingen waren hierover erg enthousiast. Ik zie nu zeker de meerwaarde van integratie van vakken.'

BEGRIJPEND LEZEN

Begrijpend lezen neemt een prominente plaats in binnen *Vakken vol Verhalen*. In elk vakverhaal lezen de leerlingen teksten, die volledig aansluiten bij hun leesniveau. De teksten worden ingezet als bronnen waarin leerlingen informatie moeten zoeken die relevant is om verder te komen in het vakverhaal. Het begrijpend lezen gebeurt dus in een voor de leerlingen duidelijke en uitdagende context: het vakverhaal. Hierdoor zijn ze gemotiveerd om de teksten te lezen.

De leerlingen lezen de teksten met behulp van een speciale leesaanpak (rolwisselend lezen) (Van IJzerdoorn, 1998), waarin de belangrijkste begrijpend leesstrategieën opgenomen zijn. Door bij het lezen van de teksten in de vakverhalen gebruik te maken van een strategische leesaanpak en door de teksten een belangrijke functie te

Storyline approach maakt gebruik van twee lagen: het verhaal zelf en de verhaalstructuur.

geven, wordt transfer van begrip van leesstrategieën naar de context van wereldoriëntatie bewerkstelligd.

DE MATERIALEN

Elk vakverhaal bestaat uit een handleiding voor leerkrachten en werkschriften voor de leerlingen. In de handleiding is het model voor taalgericht vakonderwijs volledig geïntegreerd. Dit model verdeelt de wereldoriëntatie in een aantal fasen, met bijzondere aandacht voor het lezen van informatieve teksten. Hierdoor kan taalgericht vakonderwijs gerealiseerd worden. Het werkschrift voor de leerlingen bevat, naast alle

teksten, werkbladen met sleutelschema's en schrijfkaders. Bij de werkvormen die ingezet worden, werken de leerlingen veelvuldig op verschillende manieren samen. Daarnaast hoort er bij elk vakverhaal een spel en een website.

De auteur studeerde Toegepaste Onderwijskunde en werkt sinds 2002 als medewerker ontwikkeling en onderzoek bij de CED-Groep / Het Projectbureau.

LITERATUUR

- Emmelot, Y. e.a. (2001). *Determinanten van succesvol NT2-onderwijs*. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Greven, J. & Kraal, A. (2002). *Storyline: leren (lezen) door verhalen. Hoe storyline leerlingen stimuleert om bij wereldoriëntatie teksten te lezen*. Enschede: SLO.
- Westerbeek, K. (2004). *Autochtone achterstandsléerlingen in Rotterdam: een nieuw verhaal?* Rotterdam: CED-Groep.
- IJzendoorn, T, van (1998). *Begrijpend lezen door rolwisselend leren. Een trainingsprogramma van eenentwintig lessen bestemd voor brugklasleerlingen en leerlingen van 12 tot en met 14 jaar in het voortgezet speciaal onderwijs*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Meer informatie?

Voor meer informatie:
www.vakkenvol verhalen.nl
CED-Groep,
www.cedgroepuitgeverij.nl
telefoon 010 - 4071563.

Inhoudelijke vragen of vragen met betrekking tot de training:
Astrid Kraal, CED-Groep / Het Projectbureau (010 - 4071599
a.kraal@cedgroep.nl).

(Advertentie)

Mogen we nablijven?

Vakken vol Verhalen
brengt wereldoriëntatie
en begrijpend lezen bij elkaar

Kijk op www.vakkenvolverhalen.nl